УДК 811.133.1:070

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОМЕНТАР У СТАТТЯХ НА УКРАЇНСЬКУ ТЕМАТИКУ У ФРАНЦУЗЬКОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Оксана СЕМИДА (м. Київ, Україна)

У статті розглядаються соціокультурні коментарі у французькому медійному дискурсі на українську тематику. За матеріалом сучасної французької преси досліджено види соціокультурних коментарів, їхні функції та роль у відтворенні української тематики для іншомовного адресата. Під соціокультурним коментарем розуміється невелика за розміром ретроспективна вставка у тексті статті, яка полегшує процес міжкультурного спілкування, забезпечуючи максимально повне розуміння тексту, описаних подій, роз'яснюючи екстралінгвістичну інформацію, подану у пресі. У ході дослідження особливостей вживання та функціювання соціокультурних коментарів було визначено, що вони виконують оцінну, прагматичну, пояснювальну, конкретизуючу та дескриптивну функції. Метою вживання соціокультурних коментарів у статтях є намір ознайомити іноземного адресата з українськими подіями, розкрити їхні обставини, причини та наслідки, а також з культурологічною та історичною ситуацією. Уживання таких коментарів є засобом формування оцінки подій у читачів, засобом маніпулятивного впливу на вербально-семантичному та когнітивному рівнях тексту. У ході дослідження виділено такі види коментарів — історичні, біографічні, порівняльні.

Ключові слова. *Медійний дискурс, соціокультурний коментар, прагматичний вплив, ектралінгвістична інформація, оцінка, ретроспекція, види коментарів, адресат.*

В статье рассматриваются социокультурные комментарии во французском медийном дискурсе на украинскую тематику. При помощи материалов современной французской прессы исследовано виды социокультурных комментариев, их функции и роль в отображении украинской тематики для иноязычного адресата. Под социокультурным комментарием понимается небольшой ретроспективный отрезок текста статьи, который облегчает процесс межкультурной коммуникации, обеспечивает максимальное понимание текста, описанных в нем событий, объясняет экстралингвистическую информацию в тексте статьи. В ходе исследования особенностей и функционирования социокультурных комментариев были выявлены следующие функции — оценочная, прагматическая, пояснительная, конкретизирующая и дескриптивная. Целью употребления социокультурных

комментариев в статьях является намерение ознакомить иностранного адресата с украинскими событиями, раскрыть их обстоятельства, причины и следствия, ознакомить его с культурологической информацией и исторической ситуацией. Употребление социокультурных комментариев является средством формирования оценки событий у читателей, средством манипулятивного влияния на вербально-семантическом и когнитивном уровнях текста. В ходе исследования выделено следующие виды комментариев — исторические, биографические, сравнительные.

Ключевые слова. *Медийный дискурс, социокультурный комментарий, прагматическое влияние, экстралингвистическая ситуация, оценка, виды комментариев, адресат.*

The given article deals with the sociocultural commentaries in the French media discourse on the Ukrainian events. Articles from the recent French newspapers served as the material for this research. The aim of the scientific research is to define and characterize sociocultural commentaries as a structural part of a newspaper article, to analyse ways of depicting and presenting extralinguistic facts and situation to the foreign addressee. The types of sociocultural commentaries, their functions and purpose in depicting the Ukrainian events have been investigated. In this research a sociocultural commentary is a small retrospective part of the newspaper article which is aimed to facilitate intercultural communication, to provide a foreign addressee for deep understanding of the context and background information. In the course of research the following functions of the sociocultural commentaries have been discovered - evaluative, pragmatic, declarative, specifying and descriptive. The purpose of such sociocultural commentaries in the newspaper articles is to get foreign readers familiar with the events in Ukraine, to enlighten circumstances and consequences of such events, to reveal cultural information and historical situation. The sociocultural commentaries are also the means of evaluation and manipulation of the readers' minds and attitude which are presented on the semantic and cognitive text levels. The types of such commentaries are historical (bring back to some historical facts for better understanding the events described in the article), biographical (such commentaries are mostly connected to the statesmen and Ukrainian presidents, describe their characters, appearance and deeds, biographical facts), comparative (give historical, factual or evaluative comparison of the situation).

Key terms. *Media discourse, sociocultural commentary, pragmatic influence, extralinguistic situation, evaluation, types of commentaries, addressee.*

Протягом останніх десятиріч ми є свідками становлення і розвитку нової незалежної держави на світовій карті – України. Цей процес неможливий без

налагодження економічних, культурних зв'язків з іншими країнами, тому велике значення має те, який образ нашої держави постає у свідомості громадян інших країн. Ставлення до України, сприйняття її образу формується головним чином у ЗМІ: саме на сторінках іноземних газет і журналів та у телерадіоефірі створюються стереотипи сприйняття незалежної України за кордоном. ЗМІ репрезентують події та соціокультурні явища, формують оцінку та ставлення до них, здійснюють вплив на масову свідомість.

Різними аспектами дослідження ЗМІ, зокрема медійного дискурсу, займалися такі науковці — Т. ван Дейк, Ж.-К. Бертран, Ф. Бретон, М.Н. Володіна, В.З. Дем'янков, О.О. Леонтьєв, Г.Г. Почепцов, Г.Ю. Шевченко, К.С. Серажим та інші вчені. У центрі їхніх наукових інтересів опинялися мова ЗМІ, жанри, стилі, вербальні та невербальні засоби висвітлення події, формування оцінних характеристик та визначення і дослідження домінантних тематичних концептів у ЗМІ.

Статті на українську тематику у французькому медійному дискурсі є багатим матеріалом для дослідження, оскільки вони є засобом міжкультурної комунікації, носієм інформації про українську культуру та події в нашій країні та багатим джерелом ектралінгвістичної інформації. У таких статтях важливе місце посідає вживання соціокультурного коментаря. *Метою* наукового дослідження є охарактеризувати соціокультурний коментар як структурний компонент статті. Для реалізації мети було поставлено такі *завдання:* розглянути особливості функціювання соціокультурних коментарів, визначити їх прагматичні характеристики та види. *Об'єктом* дослідження стали статті на українську тематику з сучасної французької преси, *предметом* дослідження є соціокультурні коментарі у цих статтях. *Актуальність* статті зумовлена спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення медійних текстів, на дослідження мовних засобів передання інформації, реалізації оцінних настанов тощо. Виокремлення та вивчення соціокультурних коментарів у пресі є внеском у дослідження мови ЗМІ та прийомів подання незнайомої екстралінгвістичної інформації для іноземного читача. Соціокультурний

коментар є одним із засобів ознайомлення з невідомою лінгвокраїнознавчою інформацією, засобом створення оцінки події та маніпулювання свідомістю.

Для дослідження практичного матеріалу з видань французької преси використано функціональний підхід до аналізу мовних одиниць, методи семантичного та контекстного аналізу, метод кількісного аналізу, метод дискурс-аналізу.

Статті на українську тематику у французькій пресі призначені французькому адресату, якого необхідно ознайомити з важливими попередніми подіями та краєзнавчими деталями, оскільки це те, що допомагає вірно зрозуміти зміст написаного, сформувати ставлення до подій. Подаючи матеріал, адресант орієнтується на адресата, його інтереси, фонові знання, психологічні та соціологічні характеристики. Тому автор включає у статті соціокультурні коментарі, які несуть прагматичне, національно-культурне навантаження та складають інтерес у якості самостійної одиниці дослідження у межах прагматичної лінгвістики та міжкультурної комунікації.

У дослідженні під соціокультурним коментарем розуміється невелика за розміром ретроспективна вставка у тексті статті, яка полегшує процес міжкультурного спілкування, забезпечуючи максимально повне розуміння тексту, описаних подій, роз'яснюючи екстралінгвістичну інформацію, подану у пресі. Соціокультурний коментар належить до категорії текстової ретроспекції, є перепочинком у бігові лінійного розгортання тексту, відводить від сюжету завдяки перестановці часових планів, сприяє розумінню структурно-прагматичної побудови газетних текстів [2, 3]. Такі відступи від основного опису подій відсилають читача до попередньої фактичної інформації та передісторії подій, тобто відбувається перестановка часових планів розповіді. Коментар є допоміжним текстом, який полегшує процес міжкультурного спілкування, забезпечує повне розуміння тексту, залагоджує конфлікт культур і переводить його у діалог [6]. Особливість тексту коментаря полягає в його здатності встановлювати контакт між людьми та бути повноцінним учасником спілкування автора й аудиторії. Коментар − не лише носій певної інформації, а й

учасник діалогу, умова та відбиття комунікативної взаємодії адресанта й адресата. Коментар має релятивну природу, взаємодіючи з іншими елементами комунікативного процесу: з автором, з аудиторією, з контекстом, з іншими текстами [4].

Соціокультурний коментар у статтях є невеличкими ретроспективними вставками, які з одного боку, відводять від сюжету, який розгортається, а з іншого боку допомагають іншомовному читачеві краще зрозуміти всі перипетії сюжету [1]. Мета такого коментаря — це інтерпретація та пояснення подій, явищ суспільного життя, описаних у статті, а також підсилення впливу усієї статті на адресата, допомога у формуванні вірної оцінки події. Іноземному журналісту, який пише для іншомовного читача про Україну, часто доводиться робити такі пояснення, вживати соціокультурні коментарі, які можуть здатися банальними носію мови та культури. Проте саме їх вживання допомагає краще зрозуміти та вірно оцінити події.

Соціокультурні коментарі можна виділити у окремий структурний компонент статті разом з такими структурними компонентами як рубрика, заголовок, підзаголовок, лід та заключна частина. Також соціокультурні коментарі можуть вживатися у складі цих структурних компонентів статей, у ліді, основній частині, часто вживаються біля імені політичного діяча у вигляді коротеньких ремарок, які часто зустрічаються біля імен політичних діячів. Нова інформація про них подається у вигляді короткого коментаря, відступу від теми, що за синтаксичною структурою є частиною складного речення, дієприкметниковим зворотом тощо (*Petro Porochenko, le roi du chocolat; Mikheïl Saakachvili, son ancien ami devenu un opposant farouche)*. Така ремарка є ненав'язливою і легко сприймається. Коментарі можуть бути різні за розміром — виражатися зворотом, підрядним реченням або бути окремим абзацом статті, або розміщуватися під підзаголовком [5].

Дослідивши особливості вживання та функціювання соціокультурних коментарів, можна виділили такі їхні функції у статтях на українську тематику:

оцінна - формування оцінки подій у адресата;

прагматична - здійснення впливу на адресата;

пояснювальна - подання нової, невідомої на думку автора соціокультурної інформації, роз'яснення історичних причин події, історичний екскурс в минуле;

конкретизуюча - подання додаткової інформації про вже відомі події чи факти, виділення певного факту чи наголошення на певній події, проведення аналогії з метою виразнішої характеристики сучасної ситуації;

дескриптивна - подання додаткової інформації про учасників подій, героїв статті, політичних діячів, біографічних деталей.

У ході дослідження було виділено історичні, біографічні, порівняльні та географічні коментарі.

Історичні: *en 1954, ... Nikita Khrouchtchev, qui dirigeait alors l'URSS, fit cadeau de la Crimée à l'Ukraine (LeMonde, 2016)*;

У цьому коментарі іноземному читачеві глибше розкриваються витоки кримської проблеми, наводиться історичний факт про те, що Крим був подарований Україні М. Хрущовим. Слід також зазначити, що важко виокремити чистий вид коментаря, в основному вони є комплексними. Так, тут вживається і біографічний коментар біля імені М. Хрущова (*qui dirigeait alors l'URSS*).

L'origine du conflit calendaire remonte, quant à elle, à la période communiste. En 1923 ... l'Église russe avait refusé de suivre la recommandation du Concile orthodoxe mondial fixant au 25 décembre, plutôt qu'au 7 janvier (calendrier julien), la fête de la naissance du Christ (LeFigaro, 2017).

У наведеному історичному коментарі пояснюється коли і чому в Україні Різдво святкується 7 січня, на відміну від інших країн.

У **порівняльних** коментарях подається характеристика однієї і тієї події різними учасниками, опис одного й того ж місця подій у різний час. Шляхом такого порівняння читача підводять до формування оцінки події, оскільки зіставлення різних часових планів дозволяє оцінити результат у часі. Так, у статті з видання Nouvel Observateur, яка має назву *Le gouvernement ukrainien limogé (Український уряд у відставці)* наводиться інтерв'ю з мешканкою Києва,

пересічною українкою Марією Онищук, у якому говориться, що минулої осені вона приймала участь у подіях на Майдані Незалежності, вірила в краще майбутнє. А дев'ять місяців по тому вона знову вийшла на Майдан для того, щоб висловити своє розчарування та невдоволення діями Президента. Такий коментар у статті подається під окремим підзаголовком *Un conte de fées (Казка).*

Maria Onichtchouk était de ces dizaines de milliers de manifestants qui convergeaient tous les jours vers le centre de Kiev, l'automne dernier... Neuf mois plus tard, cette grand-mère de 60 ans est de retour place de l'Indépendance ... pour dire tout le mal qu'elle pense de celui qu'elle a contribué à élire à la présidence.

У коментарях порівняльного характеру дуже часто наводяться числові дані, як от кількість прибічників католицької та православної церков в Україні, або кількість голосів, які набрали на виборах кандидати, чи порівняння сум, за які було продано українське підприємство за часів різних президентів. Подання такої числової інформації також є одним із засобів формування оцінки події у іноземного читача.

Aujourd'hui, près de 11.000 communautés catholiques et protestantes ukrainiennes célèbrent Noël en vertu de notre propre calendrier grégorien (25 décembre), contre les 23.000 communautés orthodoxes obéissant au calendrier julien imposé par Moscou (LeFigaro, 2017).

Or, dans le même temps, le gouvernement a revu à la baisse ses projections de croissance, ramenée à 6%, contre 12% l'an dernier.

У соціокультурних коментарях **біографічного** характеру описується життя пересічних українців, розповідається про труднощі та перешкоди, які їм доводиться долати, щоб заробити собі на життя.

Наприклад, *...femme, qui vend des babioles à la sauvette, écrase une larme en parlant de sa "vie de chien"...* — описується сірий буденний важкий день пересічної українки, яка змушено “тихенько” продавати різні дрібнички, щоб заробити на життя. Наводячи життєві історії окремих сімей автор розкриває

буденні проблеми кожної української сім'ї: *Au début des années 1990, lors de l'indépendance de l'Ukraine, ils perdent toutes leurs économies dans la crise bancaire. "Depuis, je ne fais plus confiance aux banques et je garde mon argent chez moi".* Велику увагу у французькій пресі приділяється трагедіям сімей, у яких батьки змушені їхати на заробітки закордон, а діти ростуть та живуть власним життям без них, закохуються: *"Pendant que je travaillais en Pologne, elle (fille Maria) est tombée amoureuse." Б*ільше того, українські заробітчани впевнені що їхнім дітям теж доведеться шукати роботу закордоном*: Luba aimerait que ses filles aient un avenir plus prospère que le sien. "Chez nous, on ne trouve que des boulots mal payés, c'est pour ça qu'elles doivent s'habituer à l'idée de devoir aller travailler à l'étranger plus tard."*

Часто у статтях вживаються **географічні** коментарі, у яких вживаються пейзажні описи мальовничих куточків природи нашої держави або подається опис географічного розміщення України: *un petit village de l'est de l'Ukraine, à quelques dizaines de kilomètres de la Russie… A cet endroit passait la frontière entre la Pologne et la Russie*.

"Où est l'Ukraine? Là, il y a les Polonais, là les Russes, alors où est l'Ukraine?" A cet endroit passait en fait la frontière naturelle qui sépare l'Europe de, dirais-je, la seconde partie de l'Eurasie" (LeMonde, 2006).

Чимало соціокультурних коментарів у франкомовних статтях пов’язані з особою Президента, екс-президента та політичних діячів. Це в основному біографічні коментарі, які подають додаткову інформацію про особу та містять оцінку її вчинків та формують ставлення до неї. Так, дуже часто імя екс-президента Л. Кучми пов'язується з гучними політичними скандалами: *Léonid Koutchma, le président sortant dont les dix ans ont pouvoir ont été marqués par une série de scandales...*

Коли розповідається про В. Ющенка, то постійно нагадується, що він прийшов до влади унаслідок Помаранчевої революції: *... a déclaré Iouchtchenko, qui a été porté au pouvoir en décembre par une "révolution orange" qui avait renversé la vieille garde ukrainienne.* Також знаковим став його курс на боротьбу з

корупцією: V*iktor Iouchtchenko, porté au pouvoir en partie par son engagement à éradiquer ce fléau qui gangrenait l'administration de son prédécesseur...*

Пишучи про особу екс-президента В. Януковича, французька преса завжди згадує про його кримінальне минуле: *Viktor Yanoukovitch, criminel de droit commun deux fois condamné mais favori de Moscou - adoubé à la fois par Vladimir Poutine...*

Ім'я Президента П. Порошенка згадується разом з інформацією про його бізнес: *M. Porochenko était en effet, avant son élection, à la tête d'un empire commercial considérable, principalement composé d'une florissante entreprise de confiserie, Roshen, d'une compagnie d'assurances et d'une banque, l'International Investment Bank (LeMonde, 2017).*

Надзвичайно цікавим є образ жінки-політика Ю. Тимошенко, яка для французів стала втіленням української жіночості, тому у статтях подається багато інформації про її зовнішність, одяг, сім'ю, та минуле: *... contre Ioulia Timochenko, l'égérie de la Révolution orange, nommée lundi à la tête du gouvernement ukrainien, poursuivie pour avoir versé, en 1995, des pots-de-vin à des responsables du ministère russe de la Défense, alors qu'elle dirigeait la société d'électricité ukrainienne (Libération, 2005).* Цей відступ різнобічно розкриває образ політика, подаючи деякі біографічні факти. У ньому вжито дві антонімічних ремарки: одна характеризує жінку-політика як палку прихильницю "помаранчевої" революції (*l'égérie de la Révolution orange*), а інша говорить про існування звинувачення у спробі дати хабара (*poursuivie pour avoir versé, en 1995, des pots-de-vin*).

Слід зазначити, що усі коментарі спрямовані сформування певного ставлення до подій та їх оцінки. Засобами створення оцінки є метафори, вживання експресивно-оцінної лексики, навіть наведення числових даних є засобом створення оцінки описуваної події, завдяки створенню контрасту. Французька преса не просто знайомить свого адресата з українськими подіями, а намагається розкрити їхні обставини, причини та наслідки, ознайомити читача з культурологічною та історичною ситуацією, формує її оцінку. Соціокультурні

коментарі роблять статтю яскравішою, цікавішою, збагачують інформацією, що допомагає зрозуміти сучасність з її гостро актуальними проблемами як для української спільноти, так і для іноземного читача.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алганаева Н. А. Языковые особенности комментария как особого типа текста / Н. А. Алганаева // Прагматика и стилистика. – 1985. – № 245. – С. 138–148.
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
3. Камбурова Д. Прагматический аспект формирования категории ретроспекции / Д. Камбурова // Прагматика и стилистика. – 1985. – № 245. – С. 57–68.
4. Максимчук О. Л. Прагматична специфіка мовленнєвого жанру “коментар” у сучасній німецькомовній газетній публіцистиці / О. Л. Максимчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2016. – № 22. – С. 111— 113.
5. Семида О. В. Структурно-прагматичні особливості статей на українську тематику / О. В. Семида // Наукові записки. Сер.: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград. – 2012. – № 105(2). – С. 136 — 140.
6. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Изд-во МГУ, 2004. – 352 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Оксана Семида — кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 1 Національного технічного університету “Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського”.

Наукові інтереси: прагматика, когнітивна лінгвістика, медійний дискурс.